

NEUROLINGWISTYCZNE PROGRAMOWANIE W EDUKACJI

*„Jeśli będziesz robił to, co zawsze robiłeś,
zawsze otrzymasz to, co ciągle otrzymywałeś.
Jeśli to, co robisz, nie działa,
rób coś innego”
J. O’Connor, J. Seymour*

Co oznacza skrót NLP

NLP – neurolingwistyczne programowanie (*neuro-linguistic programming*) jest metodą opracowaną po raz pierwszy w USA w połowie lat siedemdziesiątych przez dwóch uczonych: Richarda Bandlera (informatyka) i Johna Grindera (psychologa).¹ Jest dziedziną wiedzy powstałą na styku kilku kierunków nauki: psychologii, cybernetyki, teorii systemów i neurobiologii. Nazwa składa się z 3 elementów, które kolejno znaczą:

- *neuro* – odnosi się do wzorów myślowych, które składają się na rozumowy aspekt naszych strategii. Informacje ze świata zewnętrznego przyjmujemy i przechowujemy w umyśle w preferowany przez nas system reprezentacyjny – wizualny, audytywny bądź kinestetyczny (lub kombinacji tych systemów). Wszyscy doświadczamy otaczającego nas świata za pomocą zmysłów. Badania przeprowadzone w ramach programowania neurolingwistycznego wykazują, że każdy z nas ma swój własny, preferowany system reprezentacyjny. Za jego pośrednictwem interpretujemy i przetwarzamy informacje płynące z codziennych doświadczeń poprzez zmysły;
- *lingwistyczne* – drugi element nazwy związany jest ze sposobem, w jaki używamy języka, zarówno we własnych rozmowach wewnętrznych (dialog wewnętrzny), jak i zewnątrz w rozmowach z innymi ludźmi. NLP pomaga nam uświadomić sobie istnienie podstawowych wzorów językowych tak naszych, jak i innych osób, a także wpływ tych wzorów na nas i na innych;
- *programowanie* – programy, które uruchamiamy i realizujemy, to właśnie nasze strategie umożliwiające osiągnięcie rezultatów we wszystkich dziedzinach życia

¹ Obszerne przedstawienie historii powstania i teoretycznych przesłanek NLP znaleźć można w książce Wolfganga Walkera *Przygoda z komunikacją Bateson, Perls, Satir, Erickson. Początki NLP*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.

prywatnego

i zawodowego. Za pomocą „programowania” używając odpowiedniego „kodu”, czyli preferowanego systemu reprezentacji (wizualny, audytywny, kinestetyczny) możemy tak użyć języka, aby osiągnąć założony cel.

Definicje NLP

Neurolingwistyczne programowanie, czyli NLP to:

„Zbiór wiedzy dotyczącej sposobu działania, użytkowania, wykorzystywania i rozwijania naszego umysłu (mózgu) we współdziałaniu z naszym ciałem, które stanowi receptor (widzenie, słyszenie, smakowanie, wążchanie, czucie) rzeczywistości dla tegoż umysłu”, „NLP to zarówno system teoretycznych modeli pozwalających rozumieć strukturę doświadczenia

i działania człowieka, jak też zestaw praktycznych metod wspomagających konstruktywne zmiany i rozwój.”²

„NLP (...) zajmuje się doskonaleniem komunikacji międzyludzkiej. Czasami definiowana jako badanie struktury subiektywnych doświadczeń. NLP może zostać wykorzystane do zmiany negatywnych przekonań i wzorców zachowań.”³

Czym zatem jest NLP? Co kryje się pod tym hasłem?

Według J. O'Connor'a i J. Seymour'a „...NLP jest sztuką i nauką tworzenia indywidualnej doskonałości.”⁴ Sztuką, ponieważ każdy wnosi swoją niepowtarzalną osobowość i styl do tego, co robi. Nauką, ponieważ istnieje metoda i proces odkrywania zasad stosowanych na danym polu przez jednostki wybitne dla osiągnięcia wybitnych rezultatów. Proces ten nazywany jest modelowaniem (*modelling*), a wzorce, umiejętności i techniki odkrywane tą drogą coraz częściej stosowane są w poradnictwie, biznesie, edukacji dla bardziej efektywnej komunikacji, rozwoju osobowego, czy przyspieszonego uczenia się.

NLP pokazuje, w jaki sposób zrozumieć i odwzorować swój własny sukces, tak, aby doświadczać znacznie więcej takich momentów. Jest to sposób odkrywania i rozwijania indywidualnych, naturalnych zdolności, sposób wydobywania tego, co najlepsze w sobie i innych.

² Źródło: Polski Instytut NLP - <http://www.econlp.com/index.php>

³ A. Smith, *Przyspieszone uczenie się w klasie*, Katowice 1999, WOM

⁴ J. O'Connor, J. Seymour, *NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*. Zysk i S-ka, Poznań 1996, s. 21 - 22

NLP jest praktyczną umiejętnością kreowania rezultatów, jakich szczerze pragniemy. Jest refleksją nad pytaniem o to, co decyduje o różnicy między doskonałością a przeciętnością. Podaje wreszcie wiele skutecznych technik mających zastosowanie w biznesie, terapii, poradnictwie oraz edukacji.

NLP w edukacji

Metoda neurolingwistycznego programowania akcentuje potrzebę obserwowania uczniów w rzeczywistości szkolnej. Obiektem szczególnego zainteresowania NLP jest zapewnianie wydajniejszych sposobów przyswajania przez uczniów wiadomości oraz kształtowania różnych umiejętności. Dzięki zastosowaniu NLP w edukacji możliwe jest osiągnięcie takiego stanu, kiedy proces uczenia się przebiega najlepiej i najpełniej.

Aby jednak tak było, niezbędna jest umiejętność efektywnego i skutecznego porozumiewania się nauczycieli z dziećmi i młodzieżą.

Porozumiewanie się – komunikacja – jest swoistym układem interakcji między co najmniej dwiema osobami, np. nauczycielem i uczniem. Wówczas każda ze stron jest jednocześnie nadawcą i odbiorcą określonych sygnałów (przekazów), przy czym nadawane sygnały mogą mieć postać werbalną, bądź niewerbalną.

Komunikujemy się słowami, brzmieniem głosu i ciałem: jego postawą, gestami, ekspresją. Informacje przekazywane są nawet wtedy, gdy nic nie mówimy lub pozostajemy w bezruchu. Badania wykazują, że w wypowiedzi przed grupą ludzi 55% efektu uzyskuje się językiem ciała – postawą, gestami i kontaktem wzrokowym. 38% tonem głosu i tylko 7% treścią naszej wypowiedzi.⁵

Efektywna komunikacja ma miejsce, kiedy pomiędzy osobami utrzymuje się swoisty kontakt; ich ciała, podobnie jak słowa, dopasowują się wzajemnie. W literaturze NLP takie pozostawanie w kontakcie z drugą osobą nazywa się odzwierciedleniem (*mirroring*) i harmonizowaniem (*matching*). Harmonizacja nie jest tylko zwykłym naśladownictwem, które jest zauważalnym, przesadzonym i niewyszukanym powielaniem ruchów innej osoby. Można zharmonizować ruchy rąk drobnymi ruchami dłoni, ruchy ciała ruchem głowy. Nazywa się to skrzyżowanym odzwierciedleniem (*cross over mirroring*). Zharmonizować można również przemieszczanie wagi ciała i ogólną postawę.

⁵ J. O'Connor, J. Seymour, *NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*. Op. cit., s. 38

Jak wynika z badań F. Bernieriego⁶ im silniejsza jest koordynacja ruchowa między nauczycielem a uczniem, tym większą czują do siebie życzliwość, chętniej ze sobą rozmawiają i czynią to z większym zaangażowaniem. Jeśli przypomnimy sobie jak wygląda typowy rytuał określający zachowania ucznia i nauczyciela w klasie (np. nauczyciel siedzi, uczeń wstaje do odpowiedzi) to zauważymy, że doprowadza on do zerwania kontaktu, czyli pogorszenia jakości tej relacji.

Zharmonizowanie głosu jest innym sposobem osiągnięcia kontaktu. Dotyczyć może brzmienia, prędkości, głośności i rytmu mowy. Także bardzo skutecznym sposobem osiągnięcia kontaktu jest zharmonizowanie oddechu – ludzie będący w głębokim kontakcie oddychają w równym tempie.

Dobry kontakt pozwala zbudować „most” do drugiej osoby; pojawia się ten sam punkt widzenia, partnerzy zdobywają porozumienie. Przenosząc owo twierdzenie na grunt edukacji, czy też relacji nauczyciel – uczeń, można stwierdzić, iż najlepsi nauczyciele to ci, którzy stwarzają kontakt i wchodzą w świat uczniów, ułatwiając w ten sposób dojście do większego zrozumienia ich przedmiotu czy umiejętności. Żyją oni ze swymi uczniami w zgodzie, a dobre relacje sprawiają, że wszelkie zadania stają się łatwiejsze. W neurolingwistycznym programowaniu nazywa się to dopasowaniem (*spacing*) i prowadzeniem (*leading*).

Dopasowanie i prowadzenie są podstawowymi ideami NLP. Mają na uwadze kontakt i poszanowanie dla modelu świata drugiej osoby. Zakładają pozytywne intencje i są ważnym sposobem osiągnięcia porozumienia czy wspólnych celów. Aby z powodzeniem dopasowywać się i prowadzić innych, należy zwracać uwagę na drugą osobę i być elastycznym w swoim zachowaniu – tylko tak można odpowiadać na to, co się widzi i słyszy. NLP jest sztuką komunikacji: wdzięczną, radosną, a przede wszystkim bardzo skuteczną.

Zastosowanie NLP w edukacji wyraża się takim podejściem do procesu nauczania oraz uczenia się, dzięki któremu rozpoznaje się preferowaną przez uczniów działalność sensoryczną.

Efektywna komunikacja w ujęciu neurolingwistycznego programowania zapewnia umiejętne wykorzystanie w procesie edukacyjnym następujących modalności sensorycznych uczniów:

- wzrokowej (przekaz i odbiór informacji za pomocą obrazów);

⁶ D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna*. Media Rodzina, Poznań 1997

- słuchowej (przekaz i odbiór informacji za pomocą dźwięków);
- kinestetycznej, inaczej dotykowo-czuciowej (przekaz i odbiór informacji za pomocą dotyku i odczuć).

Okazuje się bowiem, że człowiek zapamiętuje jedną dziesiątą informacji uzyskanej podczas czytania, dwie dziesiąte usłyszaną informacji, trzy dziesiąte informacji, które zobaczy, siedem dziesiątych informacji, które jednocześnie widzi i słyszy, osiem dziesiątych tego, co sam powie i dziewięć dziesiątych tego, co sam zrobi.⁷

W procesach percepcji, myślenia, uczenia się korzystamy ze wszystkich zmysłów, ale zwykle szczególnie faworyzujemy jeden z nich.

Dla wielu osób odbiór informacji jest najlepszy w sposób słuchowy (tzw. „słuchowcy”), czyli uwaga ich jest skierowana na bodźce audytywne. Inni odbierają informacje w sposób wzrokowy („wzrokowcy”), czyli myślą obrazami. Dla osób wykorzystujących zmysł kinestezji („kinestetycy”) wrażliwość w odbiorze bodźców skoncentrowana jest na dotyku, ruchu i odczuciach emocjonalnych.

Każdy system reprezentacji ujawnia się również w języku. Stosowane przez ucznia zwroty są często wskazówką, do którego systemu reprezentacji on należy. Każdy z przedstawicieli danego systemu reprezentacji będzie preferował używanie zwrotów typowych dla jego systemu. Przykładowo wyrażenie przekazujące ten sam komunikat dla różnych systemów będzie brzmiało:

- neutralne – „Nie *rozumiem* Cię”, „Potrafię to *rozpoznać*”;
- wzrokowe – „*Nie widzę*, o co Ci chodzi”, „*Przymknę* na to oko”;
- słuchowe – „To nie *brzmi wyraźnie*”, „*Zaległa niema cisza*”;
- kinestetyczne – „To do mnie nie *dociera*”, „*W lot to złapię*”.

Te oparte na doznaniach zmysłowych słowa, przymiotniki, przysłowki i czasowniki nazywa się w literaturze NLP *predykatami*. Nawykowe użycie jednego rodzaju predykatów wskazuje na preferowany system reprezentacji osoby. Naturalne słowa zostają „przetłumaczone” odmiennie przez osoby z nastawieniem kinestetycznym, słuchowym i wzrokowym. Może to spowodować wiele dyskusji, często nad znaczeniem słowa. Każdy będzie myślał, że jego podejście jest słuszne.

⁷ J. Cianciara, B. Uściska, *Komunikacja społeczna. Komunikowanie się z mediami w praktyce*. Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1998, s. 35.

Płyną z tego doniosłe konsekwencje dla kontaktu i porozumienia. Sekret dobrej komunikacji kryje się nie w tym, co mówimy, lecz w tym, jak mówimy. Aby stworzyć kontakt należy zharmonizować z drugą osobą predykaty, mówić jej językiem i prezentować idee dokładnie w taki sposób, w jakich ona o nich myśli. Zdolność osiągnięcia tego zależy od dwóch rzeczy: po pierwsze od ostrości postrzegania w zakresie zauważania, słyszenia i przejmowania wzorców językowych innych osób; po drugie od posiadania odpowiedniego zasobu słów reprezentacji – po to, aby adekwatnie odpowiadać.

Wszyscy, na których osiągnięcia zawodowe składa się praca innych osób, (a tak jest przecież w przypadku nauczycieli) muszą być w stanie wytworzyć właściwe połączenia z tymi osobami, niezależnie od ich pochodzenia, stylu, kultury czy reprezentacji.

Nauczyciel zwracając się do grupy uczniów, powinien używać starannie wymieszanych predykatów. Musi pozwolić wzrokowcom zobaczyć, o czym mówi. Niech słuchowcy słyszą go wystarczająco głośno i wyraźnie, a mówić powinien z pasją, aby uczniowie kinestetycznie myślący mogli uchwycić sens wypowiedzi. Jeżeli ograniczy się do wyjaśnień tylko w jednym systemie reprezentacji, ryzykuje, że dwie trzecie klasy nie będzie podążać za jego myślą.

Skuteczność opisanych powyżej działań związanych z efektywną komunikacją jest ściśle związana z rozpoznaniem, czy dana osoba myśli obrazami, dźwiękami, czy odczuciami. Okazuje się bowiem, że gdy myśli ona w określony sposób, w jej ciele następują widoczne zmiany.

Osoba posiadająca preferencje wizualne będzie z łatwością tworzyć w umyśle bogate sceny, jak również spostrzegać siebie w wielu różnych sytuacjach. Często będzie kojarzyć z poszczególnymi słowami różne obrazy, a znaczenie nowym terminom nada tylko wtedy, gdy je „zobaczy” lub otrzyma ich wizualny opis.

Osoba z preferencjami audytywnymi będzie wyrażała swoje upodobania poprzez wewnętrzny dialog i ogólne zainteresowania językiem mówionym. Osoby takie, przewidując nowe sytuacje, przede wszystkim zastanawiają się nad tym, co zostanie do nich powiedziane oraz co będą same mówiły.

Preferencje kinestetyczne wiążą się z silnymi reakcjami uczuciowymi, emocjami lub wyrażeniami dotykowymi. Wszelkie przemyślenia dotyczące przyszłych wydarzeń będą również wiązały się przede wszystkim z silnymi emocjami.

Poszczególne systemy reprezentacji preferowane przez dane osoby rozpoznać można poprzez wzrokowe wskazówki systemu reprezentacji, które w literaturze neurologicznej

nazywa się ruchami bocznymi oczu (LEM). Dostarczają one sygnałów umożliwiających rozpoznanie sposobów, jakimi ludzie zdobywają informacje. Istnieją pewne wrodzone powiązania neurologiczne pomiędzy ruchami oczu a systemami reprezentacji, funkcjonujące według tego samego wzorca na całym świecie (wyjątkiem jest region Basków w Hiszpanii).

Osoby posiadające preferencje wizualne („wzrokowcy”) przypominając sobie poszczególne obrazy kierują oczy ku górze i na lewo. Gdy tworzą obrazy ze słów lub wyobrażają sobie coś, czego nie widziały – kierują oczy ku górze i na prawo.

Dla dźwięków przypominanych, u „słuchowców” oczy poruszają się w poprzek na lewo, dla konstruowanych – w poprzek na prawo.

„Kinestetycy” przywołując uczucia kierują oczy zazwyczaj w dół na lewo, gdy prowadzą dialog wewnętrzny ich oczy opadają na prawo. Zwrócenie oczu przed siebie, patrzenie w „bezkresną dal”, również sugeruje wizualizację.

Oczywiście zawsze istnieją wyjątki – należy więc patrzeć uważnie, zanim zastosuje się powyższe zasady do kogokolwiek. Rozwiązaniem nie jest generalizacja, lecz konkretny człowiek.

Ruchy oczu nie są jedynymi wskazówkami systemu reprezentacji, chociaż prawdopodobnie są najłatwiejszymi do zaobserwowania. Jako że ciało i myśli są nierozdzielne – myślenie zawsze się gdzieś ujawni. W szczególności ujawnia się w sposobie oddychania, kolorze skóry i postawie ciała.

Osoba, która myśli obrazami, generalnie będzie mówiła szybciej i na wyższym tonie niż inni – musi nadążać za szybko pojawiającymi się w jej mózgu obrazami. Osoba taka będzie miała płytszy oddech, bardzo napięte mięśnie, szczególnie w ramionach, głowę podniesioną, a skórę bledszą niż zazwyczaj.

Osoby myślące dźwiękami oddychają równomiernie. Często wykonują rytmiczne ruchy ciała, głos mają jasny, ekspresyjny i doniosły. Głowę zazwyczaj trzymają prosto lub lekko pochylają. Niektórzy powtarzają to, co właśnie słyszą i można zaobserwować u nich ruch warg.

Ludzi o orientacji kinestetycznej charakteryzuje głębokie oddychanie przeponą, któremu często może towarzyszyć relaksacja mięśni. Ich głos ma niższe brzmienie, mówią zazwyczaj wolniej, z dłuższymi przerwami. Głowę najczęściej schylają.

Poruszenia i gesty również wskazują na sposób myślenia. Wiele osób zwraca się do organów zmysłu, którego używa wewnętrznie: będą dotykać oczu, gdy coś wizualizują, uszu – gdy słyszą wewnętrzne dźwięki, lub żołądka, jeśli odczuwają coś mocno.

Idea systemów reprezentacji jest bardzo użytecznym sposobem rozumienia tego, jak inni myślą, a odczytywanie określających je wskazówek jest bezcenną umiejętnością dla każdego, kto chce lepiej komunikować się z innymi. Dla nauczycieli są to umiejętności podstawowe. Mogą oni zbadać, które sposoby myślenia są najlepsze dla danego przedmiotu i uczyć odpowiednich umiejętności.

Należy jednak koniecznie pamiętać, że wszystkie te ogólne zasady muszą być sprawdzone poprzez obserwację i doświadczenie. NLP nie jest kolejnym sposobem segregowania ludzi na kategorie. Jak piszą autorzy książki „*NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*” – „(...) może być wielką pokusą kategoryzowania siebie i innych na podstawie terminów i systemów reprezentacji. Jeśli popełnisz ten błąd, wpadniesz w pułapkę, która zagraża psychologii: ustalisz kategorie i przyporządkujesz do nich ludzi bez względu na to, czy do nich to pasuje czy nie. Ludzie są zawsze bogatsi niż wszelkie o nich uogólnienia. NLP dostarcza wystarczająco bogatego zestawu modeli, aby dopasować się do tego, co ludzie aktualnie robią, a nie dopasować ludzi do stereotypów”.⁸

Dla zapewnienia skutecznej realizacji procesu przyswajania wiedzy należy przydzielać uczniom do wykonania takie zadania, które są odpowiednie do ich systemu sensorycznego. Takie podejście sprawi, że uczniowie będą uczyć się z przyjemnością, z radością i zaciekawieniem będą odkrywać tajniki różnych dyscyplin wiedzy szkolnej. Dlatego też wachlarz metod nauczania stosowanych przez nauczyciela w praktyce edukacyjnej powinien być bardzo szeroki. Aby zadowolić wszystkich uczniów (pamiętać należy, że są oni klientami edukacji), nauczyciel powinien stosować metody, których realizacja spowoduje, iż uczniowie będą uczyć się aktywnie. Dostosowanie się nauczyciela do preferowanego przez ucznia systemu reprezentacji sprzyja wytworzeniu właściwego kontaktu między nimi. Ponadto uczeń lepiej zrozumie to, co nauczyciel stara mu się przekazać.

Dopasowanie preferowanej modalności sensorycznej nauczyciela do systemów reprezentacji jego uczniów sprawi, że będą oni mówić tym samym językiem. Znajomość słów i wyrażen językowych, a także mikrozachowań niewerbalnych charakterystycznych dla

⁸ J. O'Connor, J. Seymour, *NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*. Op. cit., s. 63

wzrokowego, słuchowego i kinestetycznego systemu reprezentacji przyczynia się do wzrostu skuteczności komunikacji między nimi. Dzięki temu zabiegowi nauczyciele w procesie edukacyjnym nie będą kroczyć po omacku. Ich działania w obrębie danej sytuacji dydaktycznej staną się bardziej efektywne. Natomiast czynności wykonywane przez uczniów będą dostosowane do ich dominujących systemów sensorycznych. Będą oni przyswajać wiadomości i kształtować swoje umiejętności praktyczne i intelektualne sposobami dla nich najbardziej optymalnymi.

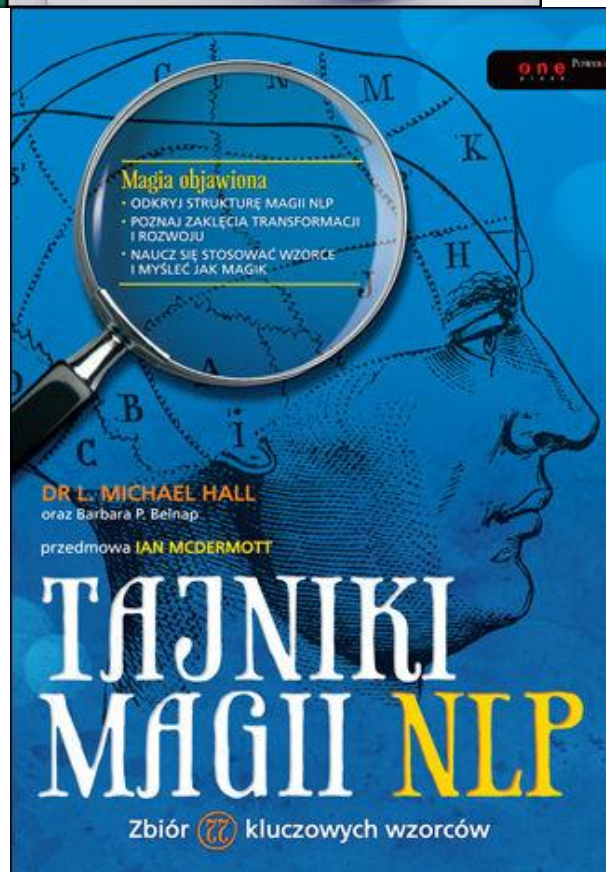
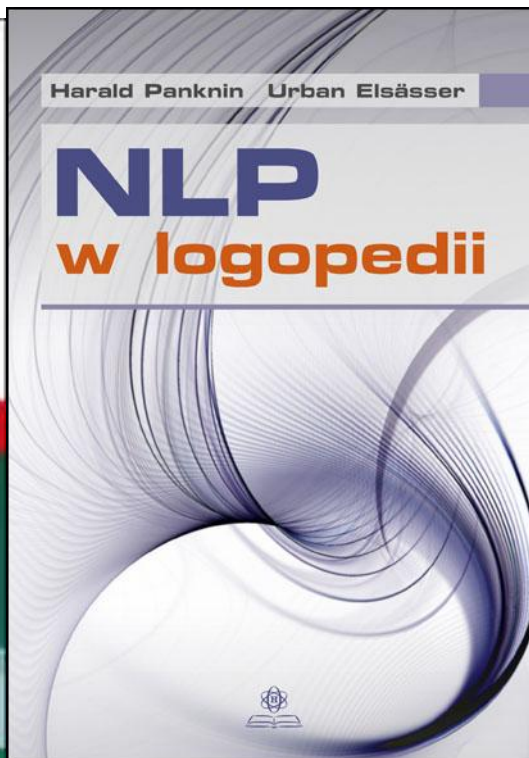
Dysponowanie przez nauczycieli wiedzą w zakresie NLP może spowodować, że będą oni realizowali zajęcia edukacyjne ciekawie i interesująco. Uczniowie będą na zajęciach aktywnie zdobywać wiadomości i sprawnie kształtować swoje umiejętności, zarówno intelektualne, jak i te charakterystyczne dla danego przedmiotu nauczania.

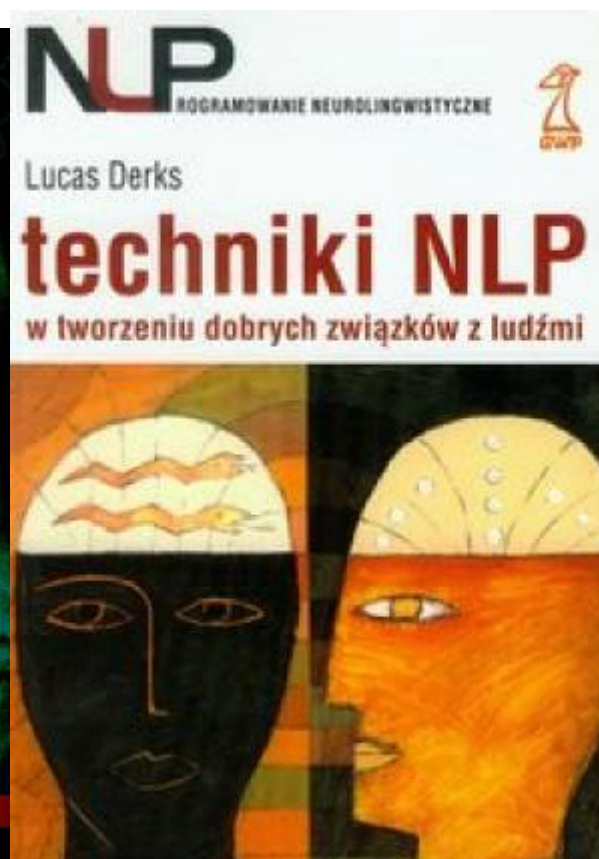
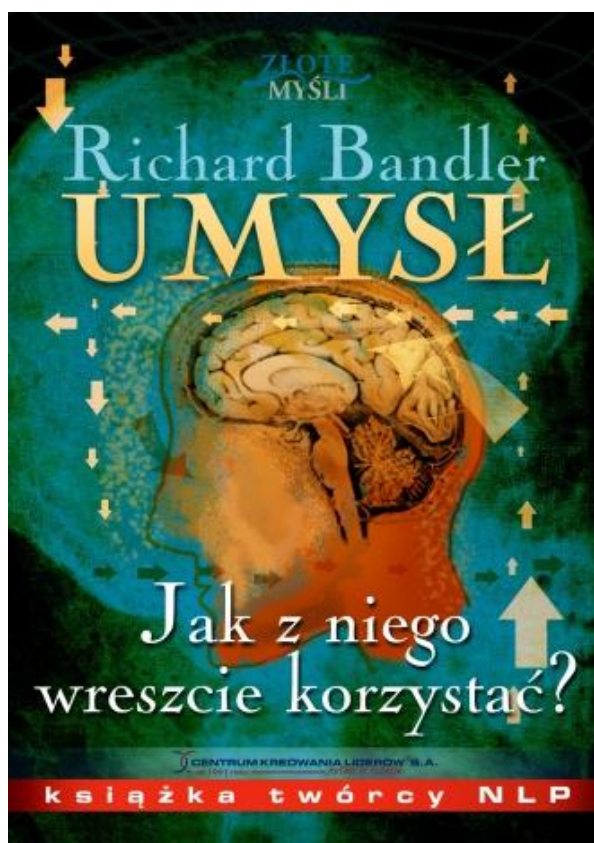
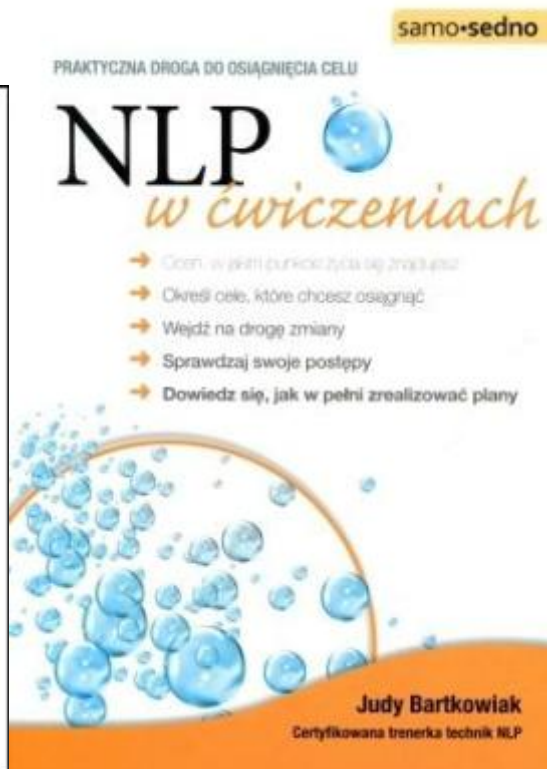
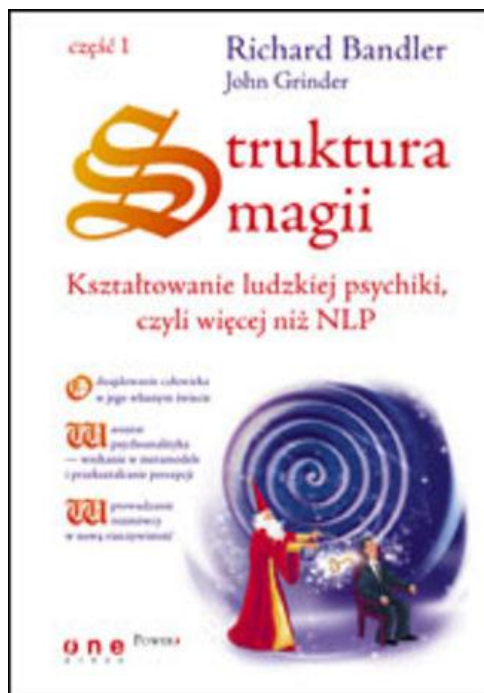
Realizacja procesu nauczania – uczenia się we współczesnej szkole – zgodnie z założeniami programowania neurolingwistycznego – powinna powodować rozwój nie tylko uczniów, ale i nauczycieli. Tylko nauczyciele poszukujący nowych strategii w edukacji, doskonalący swój warsztat pracy, mogą stać się gwarantami osiągnięcia wysokiej jakości nauczania.

Bibliografia

1. Aronson E., *Człowiek istota społeczna*. PWN, Warszawa 2001
2. Baley S., *Wprowadzenie do psychologii społecznej*. PWN, Warszawa 1964
3. Cialdini R. B., *Wywieranie wpływu na ludzi. Teoria i praktyka*. GWP, Gdańsk 2004
4. Cianciara J., Uścińska B., *Komunikacja społeczna. Komunikowanie się z mediami w praktyce*. Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1998
5. Goleman D., *Inteligencja emocjonalna*. Media Rodzina, Poznań 1997
6. Gordon T., *Wychowanie bez porażek w szkole*. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1995
7. Polski Instytut NLP - www.econlp.com/index.php (dostępne w dn. 19 stycznia 2005r.)
8. Kruszewski K. (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*. PWN, Warszawa 2004
9. Leary M., *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*. GWP, Gdańsk 2003
10. Łobocki M. (red.), *Praca wychowawcza z dziećmi i młodzieżą*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2001
11. Łobocki M., *W poszukiwaniu skutecznych form wychowania*. WSiP, Warszawa 1990
12. Mellibruda J., *Ja, ty, my*. Instytut Psychologii Zdrowia - Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2003
13. O'Connor J., Seymour J., *NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*. Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1996
14. Pease A., *Mowa ciała*. Wydawnictwo Jedność, Kielce 2004
15. Retter H., *Komunikacja codzienna w pedagogice*. GWP, Gdańsk 2003
16. Smith A., *Przyspieszone uczenie się w klasie*. WOM, Katowice 1999
17. Szejnberg A., *Podstawy komunikacji społecznej w edukacji*. Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2002

PONIŻEJ PROPOZYCJE LEKTUR:





NLP dla nauczycieli



Szkola efektywnego nauczania

**Richard Churches
Roger Terry**



Niezastąpiona pomoc dydaktyczna:

- Efektywne przekazywanie wiedzy.
- Rozwijanie zdolności i metod wpływania na innych.
- Kontrolowanie własnych emocji i uczuć.
- Wyznaczanie celu i osiągnięcie pozytywnych wyników.
- Rozszerzanie zakresu stosowanych metod pedagogicznych.

une

Helion
edukacja

